

บทสรุปผู้บริหาร
โครงการสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนในการแก้ไขปัญหาวิกฤตหมอกควัน
กิจกรรมการพัฒนาชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้การแก้ไข
ปัญหามลภาวะหมอกควันในชุมชน

บทนำ

จังหวัดเชียงใหม่ได้รับผลกระทบจากปัญหาวิกฤตหมอกควันอย่างรุนแรงระหว่างเดือนมกราคม ถึงเดือนเมษายน นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา โดยปัญหาหมอกควันดังกล่าวได้ส่งผลกระทบโดยตรงและโดยอ้อมอย่างมากต่อประชาชนในจังหวัดเชียงใหม่ ทั้งด้านสุขภาพอนามัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบทางเดินหายใจของประชาชนบนพื้นที่ราบลุ่มในเขตเมือง ด้านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่ถูกระงับการเดินทางเข้ามาของนักท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดในเขตภาคเหนือตอนบน รวมถึงด้านทัศนวิสัยในการคมนาคมสัญจรทางอากาศและทางบกที่ส่งผลกระทบทางลบต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และการดำรงชีวิตของชาวเชียงใหม่โดยรวม

สภาพปัญหาที่ดำรงอยู่ในปัจจุบัน และวิกฤติที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต จังหวัดเชียงใหม่จึงดำริให้มีการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อค้นหาต้นแบบทางเลือกในการป้องกันปัญหาดังกล่าวโดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ประกอบการธุรกิจขนาดย่อม และสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในสถานศึกษา และกระบวนการทางสังคมในตำบล หมู่บ้านที่เป็นแหล่งเรียนรู้การแก้ไขปัญหาหมอกควัน สำหรับเป็นสถานที่ศึกษาเรียนรู้การแก้ไขปัญหามลภาวะหมอกควันให้แก่หมู่บ้าน ชุมชน ในจังหวัดเชียงใหม่อื่น ๆ อย่างยั่งยืนต่อไป

“โครงการสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนในการแก้ไขปัญหามลภาวะหมอกควัน กิจกรรมการพัฒนาชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้การแก้ไขปัญหามลภาวะหมอกควันในชุมชน” ที่จังหวัดเชียงใหม่ริเริ่มขึ้นเพื่อแก้ไขวิกฤติดังกล่าว จึงมุ่งเน้นกระบวนการพัฒนาชุมชนเพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ และสร้างเสริมชุมชนที่อยู่ภายใต้ขอบเขตพื้นที่ของโครงการให้มีศักยภาพและความพร้อมในการแก้ไขปัญหาหมอกควันอย่างมีประสิทธิภาพ และพัฒนาเป็นเครือข่ายชุมชนระดับตำบล หมู่บ้านที่สามารถป้องกันและแก้ไขปัญหามลภาวะหมอกควัน จำนวน 50 ชุมชน ภายใน 25 อำเภอ ของจังหวัดเชียงใหม่ โดยการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับพื้นที่ โครงการนี้มีวัตถุประสงค์สำคัญคือ

1. คัดเลือกชุมชนในเขตพื้นที่ของจังหวัดเชียงใหม่ที่มีความเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาวิกฤตหมอกควันสูงและเป็นชุมชนที่มีศักยภาพ จำนวน 50 พื้นที่
 2. ศึกษาและเสนอรูปแบบทางเลือกแก่เกษตรกรรวมถึงประชาชนในชุมชนในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการแก้ปัญหาหมอกควันที่เหมาะสมกับสภาพชุมชน
 3. จัดหาอุปกรณ์และครุภัณฑ์ต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับโครงการในการนำเทคโนโลยีที่เลือกใช้พัฒนาหน่วยถ่ายทอดองค์ความรู้ตามรูปแบบทางเลือก และใช้ในการจัดสัมมนา/อบรมเชิงปฏิบัติการและการทำ Focus Group
 4. จัดอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับความรู้และวิธีปฏิบัติในการนำอุปกรณ์หรือเครื่องมือต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับเทคโนโลยีที่เลือกใช้
 5. จัดกิจกรรมส่งเสริมการสร้างความเข้มแข็งแก่ตำบล หมู่บ้าน/ชุมชน ในลักษณะเครือข่าย (Network) ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาวิกฤตหมอกควัน
- พื้นที่ดำเนินการโครงการซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบล หมู่บ้านที่ได้คัดเลือกเป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีโอกาสเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาวิกฤตหมอกควันทุกอำเภอ ในเขตจังหวัดเชียงใหม่ทั้งหมด และภายในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้แก่

ที่	ชุมชน	ที่	ชุมชน	ที่	ชุมชน	ที่	ชุมชน
อำเภอสะเมิง		อำเภอดอยเต่า		อำเภอพร้าว		อำเภอสันทราย	
1	ตำบลช้างเมิน	15	ตำบลบ้านแอ่น	29	ตำบลโหล่งขอด	43	ตำบลป่าไผ่
2	ตำบลแม่สาบ	16	ตำบลลงตัน	30	ตำบลแม่แว่น	44	ตำบลแม่แฝก
อำเภอเชียงดาว		อำเภอกัลยาณิวัฒนา		อำเภอหางดง		อำเภอดอยสะเก็ด	
3	ตำบลเมืองนะ	17	ตำบลบ้านจันทร์	31	ตำบลบ้านปง	45	ตำบลป่าเมี่ยง
4	ตำบลปิงโค้ง	18	ตำบลแม่แดด	32	ตำบลหนองควาย	46	ตำบลป่าป้อ
อำเภอฝาง		19	ตำบลแจ่มหลวง	อำเภอแม่วาง		อำเภอสารภี	
5	ตำบลแม่สุ่น	อำเภอยอมทอง		33	ตำบลบ้านกาด	47	ตำบลไชยสถาน
6	ตำบลแม่งอน	20	ตำบลบ้านแปะ	34	ตำบลแม่วิน	48	ตำบลชมพู
อำเภอแม่เมาะ		21	ตำบลดอยแก้ว	อำเภอสันป่าตอง		อำเภอเมือง	
7	ตำบลแม่นาวาง	อำเภอดอยหล่อ		35	ตำบลบ้านแม่	49	ตำบลช้างเผือก
8	ตำบลบ้านหลวง	22	ตำบลดอยหล่อ	36	ตำบลสันกลาง	อำเภอแม่แจ่ม	
อำเภอไชยปราการ		23	ตำบลสันติสุข	อำเภอแม่ออน		50	ตำบลกองแขก
9	ตำบลแม่ทะลบ	อำเภอเวียงแหง		37	ตำบลแม่ทา	51	ตำบลปางหินฝน
10	ตำบลศรีดงเย็น	24	ตำบลเมืองแหง	38	ตำบลทาเหนือ		
อำเภอฮอด		25	ตำบลเปียงหลวง	อำเภอสันกำแพง			
11	ตำบลนาคอเรือ	26	ตำบลแสนไห	39	ตำบลห้วยทราย		
12	ตำบลบ้านตาล	อำเภอแม่แตง		40	ตำบลออนใต้		
อำเภอมก๋อย		27	ตำบลแม่แตง	อำเภอแมริม			
13	ตำบลอมก๋อย	28	ตำบลจีเหล็ก	41	ตำบลคอนแก้ว		
14	ตำบลนาเกียน			42	ตำบลแม่แร่ม		

ผลการวิจัย

1. ชุมชนเครือข่ายแหล่งเรียนรู้การป้องกันและแก้ไขปัญหาหมอกควันในจังหวัดเชียงใหม่

ตามวัตถุประสงค์ประการแรกของโครงการสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนในการแก้ไขปัญหาวิกฤตหมอกควัน กิจกรรมการพัฒนาชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้การแก้ไขปัญหาหมอกควันในชุมชน ที่ต้องการให้คัดเลือกชุมชนเพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้และชุมชนต้นแบบในการแก้ไขปัญหาหมอกควัน ในเขตพื้นที่ของจังหวัดเชียงใหม่ทั้ง 25 อำเภอ ที่มีความเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาวิกฤตหมอกควัน และเป็นชุมชนที่มีศักยภาพ มีความเข้มแข็งของเครือข่ายชุมชน ผู้นำและกลุ่มเยาวชน โครงการฯ ได้ดำเนินการคัดเลือก 50 ชุมชน เพื่อร่วมเป็นเครือข่ายแหล่งเรียนรู้และร่วมกันจัดตั้งกองทุนสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนในการแก้ไขปัญหาวิกฤตหมอกควัน โดยกำหนดหลักเกณฑ์และแผนการดำเนินการของเครือข่ายกองทุนดังต่อไปนี้

- 1) ชุมชนที่มีความเสี่ยงสูงที่จะเกิดปัญหาหมอกควันตามลักษณะภูมิศาสตร์ของระบบภูมิสารสนเทศ (Geographical Information System: GIS) หรือ
- 2) เป็นชุมชนที่สมัครเข้าร่วม “โครงการประกวดชุมชนต้นแบบปลอดเผา ไร่ควันพิษ” โดยกรมควบคุมมลพิษร่วมกับสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หรือ
- 3) เป็นชุมชนที่เคยเข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่อง “ทางเลือกใหม่ในการแก้ไขปัญหาวิกฤตหมอกควัน” กับทางโครงการฯ หรือ
- 4) ชุมชนสนใจและกระตือรือร้นที่จะดำเนินกิจกรรมลดปัญหาการเผา การป้องกัน และการแก้ไขปัญหาวิกฤตหมอกควัน หรือ
- 5) ชุมชนนั้นมีรูปแบบหรือวิธีการจัดการปัญหาหมอกควันที่น่าสนใจและสามารถนำไปเผยแพร่ให้กับชุมชนอื่น ๆ ต่อไปได้

จากเกณฑ์การคัดเลือกชุมชนข้างต้น ทางโครงการฯ สามารถคัดเลือกชุมชนที่จะเป็นเครือข่ายแหล่งเรียนรู้และเป็นชุมชนที่จะได้รับการจัดตั้งกองทุนสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนในการแก้ไขปัญหาวิกฤตหมอกควัน ซึ่งเป็นกิจกรรมหนึ่งในการสร้างเครือข่ายแหล่งเรียนรู้และเครือข่ายชุมชนที่จะเป็นกำลังสำคัญในการแก้ไขปัญหาวิกฤตหมอกควันในระยะยาว โดยริเริ่มให้มีการจัดตั้งกองทุนจำนวน 50 กองทุน สำหรับชุมชน 25 อำเภอ ภายในจังหวัดเชียงใหม่ ที่ได้แสดงเจตนาเข้าร่วมเป็นเครือข่ายแหล่งเรียนรู้และเครือข่ายแหล่งชุมชนในการร่วมมือป้องกันและแก้ไขปัญหาวิกฤตหมอกควัน ประกอบด้วยชุมชนที่ได้รับการคัดเลือกเพื่อจัดตั้งกองทุนดังต่อไปนี้

ที่	ชุมชน	ที่	ชุมชน
อำเภอสะเมิง		อำเภอพร้าว	
1	วัดพระบรมธาตุคอกยผาสัม*	26	องค์การบริหารส่วนตำบลโหล่งขอด*
2	โรงเรียนวัดช้างเมิน*	27	องค์การบริหารส่วนตำบลแม่แว่น*
อำเภอเชียงดาว		28	โรงเรียนบ้านแม่เหิยะ*
3	โครงการขยายผลโครงการหลวง บ้านปางแดงใน*	อำเภอหางดง	
4	โรงงานปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ บ้านศรีสะอาด*	29	กลุ่มคัดแยกขยะชุมชนบ้านแพะขวาง*
5	โรงเรียนเชียงดาววิทยาคม*	อำเภอแม่ våง	
อำเภอฝาง		30	องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกาด*
6	องค์การบริหารส่วนตำบลแม่งอน*	31	องค์การบริหารส่วนตำบลแม่วิน*
7	องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ตุน*	อำเภอสันป่าตอง	
8	โรงเรียนฝางชนูปถัมภ์*	32	องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแม่*
อำเภอแม่อาว		33	องค์การบริหารส่วนตำบลสันกลาง*
9	โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 30*	อำเภอแม่ออน	
อำเภอไชยปราการ		34	องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ทา*
10	องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ทะลบ*	35	องค์การบริหารส่วนตำบลทาเหนือ*
11	องค์การบริหารส่วนตำบลศรีดงเย็น*	อำเภอสันกำแพง	
อำเภอฮอด		36	โรงเรียนสันกำแพง*
12	เทศบาลตำบลบ้านตาล*	37	องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยทราย*
13	โรงเรียนฮอดพิทยาคม*	38	เทศบาลตำบลออนใต้*
อำเภออมก๋อย		อำเภอแมริ่ม	
14	องค์การบริหารส่วนตำบลอมก๋อย*	39	องค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว*
15	เทศบาลตำบลอมก๋อย*	40	โรงเรียนวัดแม่ริมวิทยา*
อำเภอดอยเต่า		อำเภอสันทราย	
16	โรงเรียนดอยเต่าวิทยาคม*	41	เทศบาลตำบลป่าไผ่*
อำเภอถลางพัฒนา		42	เทศบาลตำบลแม่แฝก*
17	องค์การบริหารส่วนตำบลแจ่มหลวง*	อำเภอดอยสะเก็ด	
18	องค์การบริหารส่วนตำบลแม่แดด*	43	เทศบาลตำบลป่าป้อง*
19	องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านจันทร์*	44	โรงเรียนดอยสะเก็ดวิทยาคม*
อำเภอจอมทอง		อำเภอสารภี	
20	องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแปะ*	45	โรงเรียนสารภีพิทยาคม*
21	องค์การบริหารส่วนตำบลดอยแก้ว*	46	เทศบาลตำบลชมพู*
อำเภอดอยหล่อ		อำเภอเมือง	
22	องค์การบริหารส่วนตำบลดอยหล่อ*	47	โรงเรียนหอพระ*
อำเภอเวียงแหง		48	โรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย (แผนกมัธยม)*
23	องค์การบริหารส่วนตำบลเปียงหลวง*	อำเภอแม่แจ่ม	
24	องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองแหง*	49	โรงเรียนแม่แจ่ม*
อำเภอแม่แตง		50	องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านทับ*
25	โรงเรียนแม่แตง*		

หมายเหตุ: * หมายถึง ชุมชนที่ได้รับกองทุน

° หมายถึง ชุมชนที่ได้รับเครื่องบดย่อยกิ่งไม้ใบไม้

2. กลุ่มรูปแบบทางเลือกในการแก้ไขปัญหาวิกฤตหมอกควัน

โครงการสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนในการแก้ไขปัญหาวิกฤตหมอกควัน กิจกรรมการพัฒนาชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้การแก้ไขปัญหาหมอกควันในชุมชน ได้ศึกษาวิเคราะห์องค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นภายในชุมชนที่มีวิธีการจัดการปัญหาหมอกควันในพื้นที่ศึกษา หลังจากนั้นจึงรวบรวม แบ่งกลุ่ม และสรุปเพื่อเสนอรูปแบบทางเลือกที่มีความเหมาะสมและเป็นไปได้ในทางปฏิบัติในการแก้ไขปัญหาวิกฤตหมอกควันเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อ 2 คือการศึกษาและเสนอรูปแบบทางเลือกแก่เกษตรกรรวมถึงประชาชนในชุมชนว่าภายหลังจากการเก็บเกี่ยวพืชผลทางเกษตรแล้วมีรูปแบบทางเลือกในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการจัดการกับพื้นที่อย่างไร รวมทั้งการจัดการกับวัสดุเหลือใช้ที่ก่อให้เกิดปัญหาหมอกควันต่อไป

รูปแบบทางเลือกต่าง ๆ ในการป้องกันปัญหาหมอกควัน ได้จากการสังเคราะห์ข้อมูลการสนทนากลุ่ม (focus group) ข้อมูลจากการเข้าไปศึกษาและเยี่ยมชมพื้นที่ (field survey) ต่าง ๆ ทั้งพื้นที่ที่มีปัญหาวิกฤตหมอกควัน พื้นที่ที่เป็นต้นแบบในการแก้ไขปัญหาหมอกควันที่ดี รวมทั้งการสังเคราะห์ข้อมูลจากการจัดเวทีสาธารณะ (public forum) จากรับฟังความคิดเห็นจากภาคส่วนต่าง ๆ ที่มีบทบาทหน้าที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาวิกฤตหมอกควันในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ผลจากการศึกษาวิจัยจากกิจกรรมดังกล่าวข้างต้น นำมาสู่การสรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบทางเลือก (alternative models) ต่าง ๆ ในการแก้ไขปัญหาวิกฤตหมอกควันได้ทั้งหมด 20 รูปแบบทางเลือก โดยสามารถจัดเป็นกลุ่มรูปแบบทางเลือกที่มีรูปแบบใกล้เคียงกันได้เป็น 8 กลุ่มรูปแบบทางเลือกในภาพรวม (กรุณาดูรายละเอียดรูปแบบทางเลือกในรายงานฉบับสมบูรณ์) ได้ดังนี้คือ

กลุ่มรูปแบบทางเลือกที่ 1 การจัดการพื้นที่เพาะปลูก ประกอบด้วย

รูปแบบทางเลือกที่ 1.1 การปลูกพืชแบบไม่ไถ-ไม่เผา

รูปแบบทางเลือกที่ 1.2 การไถกลบตอซัง/ขุดหลุมฝัง

กลุ่มรูปแบบทางเลือกที่ 2 การให้ชุมชนใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่า ประกอบด้วย

รูปแบบทางเลือกที่ 2.1 การขอทำประโยชน์โดยการ “เช่าป่า” และให้สิทธิทำกิน (สทก.)

รูปแบบทางเลือกที่ 2.2 ธนาคารต้นไม้

รูปแบบทางเลือกที่ 2.3 การสร้างสวนป่า (องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้)

รูปแบบทางเลือกที่ 2.4 ป่าชุมชน/โฉนดชุมชน

กลุ่มรูปแบบทางเลือกที่ 3 การผลิตปุ๋ยอินทรีย์ ประกอบด้วย

รูปแบบทางเลือกที่ 3.1 การผลิตปุ๋ยอินทรีย์ระดับครัวเรือนหรือชุมชนขนาดเล็ก

รูปแบบทางเลือกที่ 3.2 การผลิตปุ๋ยอินทรีย์ระดับอุตสาหกรรม

รูปแบบทางเลือกที่ 3.3 การใช้เครื่องบดย่อยกิ่งไม้

รูปแบบทางเลือกที่ 3.4 การนำเศษวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร ขยะอินทรีย์ไปทำปุ๋ยอินทรีย์โดยใช้เดือนดิน

กลุ่มรูปแบบทางเลือกที่ 4 การจัดการขยะ ประกอบด้วย

รูปแบบทางเลือกที่ 4.1 การจัดการขยะในครัวเรือน

กลุ่มรูปแบบทางเลือกที่ 5 การใช้บ้าน วัด โรงเรียน (บวร) เป็นศูนย์กลาง ประกอบด้วย

รูปแบบทางเลือกที่ 5.1 การใช้บ้าน วัด โรงเรียน (บวร) เป็นศูนย์กลาง

กลุ่มรูปแบบทางเลือกที่ 6 พลังงานทางเลือก ประกอบด้วย

รูปแบบทางเลือกที่ 6.1 การทำถ่านอัดแท่งจากเศษซากขังข้าวโพด

รูปแบบทางเลือกที่ 6.2 เชื้อเพลิงชีว

รูปแบบทางเลือกที่ 6.3 โรงไฟฟ้าชีวมวล

รูปแบบทางเลือกที่ 6.4 พลังงานชีวมวล

กลุ่มรูปแบบทางเลือกที่ 7 การป้องกันการเผาในพื้นที่รกร้างและเขตทางหลวง ประกอบด้วย

รูปแบบทางเลือกที่ 7.1 การบริหารจัดการพื้นที่รกร้าง

รูปแบบทางเลือกที่ 7.2 การป้องกันการเผาในเขตทางหลวง

กลุ่มรูปแบบทางเลือกที่ 8 กองทุนเพื่อสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย

รูปแบบทางเลือกที่ 8.1 การจัดตั้งกองทุนเพื่อป้องกันไฟป่า

รูปแบบทางเลือกที่ 8.2 คาร์บอนเครดิต

รูปแบบทางเลือกต่าง ๆ ที่เสนอดังกล่าวข้างต้นมีหลักการ แนวทางในการดำเนินการ ปัญหาและอุปสรรคที่พบ และ/หรือที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในการปฏิบัติที่พบจากการศึกษาครั้งนี้ปรากฏตามรายละเอียดในแต่ละรูปแบบทางเลือกดังตารางที่ 5.1 ในบทที่ 5

อย่างไรก็ตาม เพื่อให้สะดวกแก่การนำไปใช้ประโยชน์ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาวิกฤตหมอกควัน ทางโครงการจึงได้จัดทำคู่มือทางเลือกในการแก้ไขปัญหาวิกฤตหมอกควัน โดยแบ่งออกเป็น 5 เล่ม ประกอบด้วย 1) คู่มือการให้ชุมชนใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่า 2) คู่มือการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ 3) คู่มือการจัดการขยะในครัวเรือน 4) คู่มือพลังงานทางเลือก และ 5) คู่มือกองทุนป้องกันและแก้ไขหมอกควันและคาร์บอนเครดิต

3. หน่วยถ่ายทอดองค์ความรู้และเทคโนโลยีเพื่อป้องกันปัญหาหมอกควัน

ในการนำเอารูปแบบทางเลือกไปปรับใช้ในแต่ละชุมชนจะประสบความสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การถ่ายทอดองค์ความรู้และเครื่องมือ หรือเทคโนโลยีสนับสนุนในการทำกิจกรรมให้กับชุมชน และเผยแพร่วิธีการและองค์ความรู้ที่เหมาะสมให้กับ

ชุมชนในวงกว้าง ซึ่งเป็นไปตามวัตถุประสงค์ข้อ 3 ของโครงการสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนในการแก้ไขปัญหาวิกฤตหมอกควัน กิจกรรมการพัฒนาชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้การแก้ไขปัญหาหมอกควันในชุมชน โครงการฯ จึงได้จัดหาอุปกรณ์ เทคโนโลยีหรือครุภัณฑ์ที่จำเป็นในการป้องกันและแก้ไขปัญหาหมอกควัน รวมทั้งการพัฒนาหน่วยถ่ายทอดองค์ความรู้และเทคโนโลยีให้กับชุมชนที่ร่วมเป็นเครือข่าย

ส่วนหนึ่งของหน่วยถ่ายทอดองค์ความรู้และเทคโนโลยีคือ “คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่” ซึ่งเป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงเครือข่ายต่าง ๆ ที่ครอบคลุมถึงคณะที่เกี่ยวข้องภายในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ มหาวิทยาลัยนอร์ท-เชียงใหม่ ตลอดจนเครือข่ายแหล่งเรียนรู้และเครือข่ายกองทุน 50 ชุมชนไว้ด้วยกัน หน่วยงานแต่ละภาคส่วนได้ร่วมกับคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ ในการถ่ายทอดองค์ความรู้และข้อมูลต่าง ๆ ให้กับประชาชนทุกอำเภอในจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดใกล้เคียง รวมทั้งชุมชนต่าง ๆ ที่สนใจองค์ความรู้ต่าง ๆ และอยากปรึกษาปัญหาหรือแนวทางการแก้ไขหน่วยงานต่าง ๆ ก็พร้อมที่จะถ่ายทอดองค์ความรู้และแนวทางการแก้ไขที่เหมาะสมให้กับชุมชน

สำหรับการสนับสนุนเทคโนโลยีในการลดการเผาที่สำคัญ ได้แก่ เครื่องบดย่อยกิ่งไม้ใบไม้ นั้น โครงการวิจัยฯ ได้มอบเครื่องบดย่อยขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก ให้กับเครือข่ายชุมชนเข้าเงื่อนไขที่เหมาะสมสำหรับการใช้เทคโนโลยีชนิดนี้ อาทิเช่น ชุมชนมีปัญหาเรื่องการเผากิ่งไม้ใบไม้ และเศษวัสดุจากการเกษตร ทางโครงการฯ จึงแนะนำให้กำจัดเศษวัสดุนั้นด้วยการทำปุ๋ยอินทรีย์แบบง่ายไว้ใช้ในครัวเรือนและระดับอุตสาหกรรม ซึ่งอุปกรณ์และเทคโนโลยีในการทำปุ๋ยอินทรีย์ระดับกลางและขนาดใหญ่จำเป็นต้องมีเครื่องบดย่อยกิ่งไม้ใบไม้ เพื่อร่นระยะเวลาในการทำปุ๋ยอินทรีย์ ย่อยสลายได้ง่ายและเนื้อปุ๋ยละเอียด ทำให้ต้นไม้ดูดซึมธาตุอาหารได้ดี เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการฯ การสนับสนุนเครื่องบดย่อยกิ่งไม้ใบไม้ทั้งขนาดกลาง และขนาดใหญ่ ได้ใช้หลักเกณฑ์ในการพิจารณาดังต่อไปนี้

1. ชุมชนหรือพื้นที่เสี่ยงสูงและปานกลาง ตามแผนที่แสดงจำนวนจุดความร้อนในจังหวัดเชียงใหม่ (Hot Spot) หรือ
2. เป็นชุมชนหรือโรงเรียนที่เคยเข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่อง “ทางเลือกใหม่ในการแก้ไขปัญหาวิกฤตหมอกควัน” หรือ
3. ชุมชนสนใจและกระตือรือร้นที่จะดำเนินกิจกรรมลดปัญหาการเผาและป้องกันแก้ไขปัญหาวิกฤตหมอกควันร่วมกับทางโครงการฯ และจังหวัดเชียงใหม่

โครงการสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนในการแก้ไขปัญหาวิกฤตหมอกควัน กิจกรรมการพัฒนาชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้การแก้ปัญหามลภาวะหมอกควันในชุมชน ได้พิจารณาคัดเลือก

ชุมชนตามหลักเกณฑ์ดังกล่าว จนกระทั่งได้ชุมชนที่มีความเหมาะสม และมีความปรารถนาจะร่วมเป็นเครือข่ายกับโครงการฯ จำนวน 12 ชุมชนดังนี้

ที่	หน่วยงาน	อำเภอ	ขนาดเครื่อง
1	องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ฮ่อง	ฝาง	ขนาดใหญ่
2	องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ทะลบ	ไชยปราการ	ขนาดใหญ่
3	เทศบาลตำบลอมก๋อย	อมก๋อย	ขนาดใหญ่
4	เทศบาลตำบลบ้านแปะ	จอมทอง	ขนาดใหญ่
5	องค์การบริหารส่วนตำบลดอยหล่อ	ดอยหล่อ	ขนาดใหญ่
6	องค์การบริหารส่วนตำบลเปียงหลวง	เวียงแหง	ขนาดใหญ่
7	องค์การบริหารส่วนตำบลโหล่งขอด	พร้าว	ขนาดใหญ่
8	โรงเรียนสันกำแพง	สันกำแพง	ขนาดใหญ่
9	องค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว	แม่ริม	ขนาดใหญ่
10	เทศบาลตำบลแม่แฝก	สันทราย	ขนาดใหญ่
11	เทศบาลตำบลป่าป้อง	ดอยสะเก็ด	ขนาดกลาง
12	โรงเรียนสารภีพิทยาคม	สารภี	ขนาดใหญ่
รวม		12	เครื่อง

หน่วยงานระดับชุมชนต่าง ๆ ที่ได้รับการสนับสนุนเครื่องบดย่อยกิ่งไม้ใบไม้ ได้นำเครื่องจักรดังกล่าวไปใช้ประโยชน์เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาหมอกควัน โดยมีผู้รับผิดชอบ มีแผนการทำงานที่ชัดเจน อีกทั้งยังอาจช่วยเพิ่มรายได้และอาชีพให้กับประชาชนในชุมชน ทั้งนี้ทางโครงการฯ ได้ส่งวิทยากรเข้าไปสาธิตและสอนวิธีการใช้เครื่อง การดูแลรักษา และกระบวนการทำปุ๋ยอินทรีย์ในระดับกลางและระดับใหญ่ให้กับชุมชนที่ได้รับเครื่องบดย่อย นอกจากนั้นหลังจากดำเนินกิจกรรมตามโครงการต่าง ๆ ของชุมชนทางจังหวัดเชียงใหม่จะส่งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือเจ้าหน้าที่โครงการ เข้าไปติดตามผลการดำเนินงานถึงผลสำเร็จในการใช้เทคโนโลยีและองค์ความรู้ต่าง ๆ ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาวิกฤตหมอกควัน

4. การอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่อง “ทางเลือกใหม่ในการแก้ไขปัญหาวิกฤตหมอกควัน”

เพื่อให้เป็นไปตามขอบเขตและเงื่อนไขการว่าจ้าง โครงการสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนในการแก้ไขปัญหาวิกฤตหมอกควัน กิจกรรมการพัฒนาชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้การแก้ไขปัญหาหมอกควันในชุมชน ข้อ 4.4 ที่ว่า จัดให้มีการอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับความรู้ และวิธีปฏิบัติในการนำอุปกรณ์และเครื่องมือต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับเทคโนโลยีที่เลือกใช้ในการลดปริมาณหมอกควันแก่ชุมชนพื้นที่ดำเนินการ ในกลุ่มเป้าหมายจำนวนไม่น้อยกว่า 1,000 คน ประกอบด้วยเยาวชนไม่น้อยกว่า 600 คน และผู้นำชุมชนไม่น้อยกว่า 400 คน เมื่อสิ้นสุดโครงการนี้” นั้น

ในการดำเนินการให้เป็นไปตามเงื่อนไขใน TOR ข้อ 4.4 ทางคณะผู้วิจัยให้จัดให้มีการอบรมเชิงปฏิบัติการตามพื้นที่เป้าหมายที่เสี่ยงต่อการแก้ไขปัญหาวิกฤตหมอกควัน ระหว่างวันที่ 27 มกราคม 2553 ถึงวันที่ 21 กรกฎาคม 2553 รวม 14 ครั้ง ในจังหวัดเชียงใหม่ 25 อำเภอ (รวมอำเภอ กัลยาณิวัฒนาที่ตั้งใหม่) รวมกลุ่มเป้าหมายที่เข้ารับการอบรมจำนวน 1,580 คน กลุ่มเป้าหมายหลักในการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการฯ ได้แก่ ผู้นำชุมชน กลุ่มข้าราชการ ประชาชนทั่วไป และกลุ่มเยาวชนจำนวนทั้งสิ้น 1,580 คน โดยการอบรมครั้งนี้ได้เลือกสถานที่ฝึกอบรมตามศูนย์โรงเรียนหรือที่หอประชุมอำเภอ เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมได้สะดวก ส่วนผู้ที่อยู่ไม่ไกลจากอำเภอเมืองก็ได้จัดฝึกอบรม ณ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ในการจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการนี้ คณะผู้วิจัยได้จัดหาวิทยากรที่มีความรู้และเชี่ยวชาญเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและแก้ไขปัญหามอกควันจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ กรมป่าไม้ และผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนได้ทำการสาธิตการทำปุ๋ยหมัก การเลี้ยงไส้เดือน การกำจัดกิ่งไม้ใบไม้ด้วยเครื่องบดย่อยขนาดเล็กและขนาดกลางให้ผู้เข้ารับการอบรมให้ชมและร่วมในการปฏิบัติการด้วย ภายหลังจากการอบรมเชิงปฏิบัติการทุกครั้ง คณะผู้วิจัยได้ทำการระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับสาเหตุการเกิดหมอกควันและช่วยกันหาแนวทางแก้ไข ตลอดจน แจกแบบสอบถามเพื่อทำการประเมินผลการประเมินผลการฝึกอบรมจากผู้เข้าร่วมอบรมทุกคน

5. กิจกรรมเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนและเยาวชน

การดำเนินกิจกรรมทั้งหมดของ “โครงการสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนในการแก้ไขปัญหาวิกฤตหมอกควัน กิจกรรมการพัฒนาชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้การแก้ไขปัญหามลภาวะหมอกควันในชุมชน” ดังที่กล่าวมาแล้วในข้างต้น มีเป้าหมายร่วมกัน คือ การสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาวิกฤตหมอกควัน เพื่อเพิ่มพลังมวลชนในการป้องกันแก้ไขปัญหามอกควัน และเกิดการดำเนินงานเป็นเครือข่ายร่วมกันเพื่อจัดการปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน โดยสามารถสรุปกิจกรรมเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนและเยาวชน ได้ดังต่อไปนี้

- 1) การเสวนากลุ่มย่อย (Focus Groups) ในพื้นที่ศึกษาที่มีวิธีการจัดการปัญหามอกควันที่เหมาะสมที่จะพัฒนาเป็นรูปแบบทางเลือกให้กับชุมชนอื่น
- 2) การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง “ทางเลือกใหม่ในการแก้ไขปัญหาวิกฤตหมอกควัน” ให้กับ 25 อำเภอในจังหวัดเชียงใหม่
- 3) การจัดเวทีสาธารณะ (Public Forum) เพื่อระดมความคิดเห็น ความต้องการของประชาชนและร่วมเสนอแนวทางการแก้ไขในชุมชน

- 4) การสนับสนุนเครื่องบดย่อยกิ่งไม้ใบไม้ให้กับชุมชน
- 5) การจัดตั้งกองทุนสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนในการแก้ไขปัญหาวิกฤตหมอกควัน
- 6) การสร้างระบบการประสานงาน การรายงาน และการประเมินผล 2 รูปแบบ ได้แก่ 1) การจัดตั้งเว็บไซต์ (Web Portal) ขึ้นภายในเว็บไซต์ของคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และ 2) การใช้ “สื่อสังคมออนไลน์” (Online Social Media)

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

โครงการสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนในการแก้ไขปัญหาวิกฤตหมอกควัน กิจกรรมการพัฒนาชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้การแก้ไขปัญหาหมอกควันในชุมชน เป็นโครงการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการที่จังหวัดเชียงใหม่ มอบหมายให้มหาวิทยาลัยเชียงใหม่เสนอรูปแบบทางเลือกในการแก้ไขปัญหาวิกฤตหมอกควันโดยการนำเสนอเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการนำไปใช้สำหรับในแต่ละพื้นที่ เพื่อป้องกันและบรรเทาปัญหาวิกฤตหมอกควันที่เกิดขึ้น อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถนำวิธีการและเทคโนโลยีที่เหมาะสมไปใช้เพื่อลดการเผาทุกประเภทได้เอง อันจะส่งผลให้การแก้ไขปัญหาวิกฤตหมอกควันในจังหวัดเชียงใหม่มีผลสำเร็จอย่างยั่งยืน

การดำเนินงานตามโครงการเป็นการศึกษาวิจัยโดยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group) การจัดเวทีสาธารณะประชุมรับฟังความคิดเห็น (Public Forum) การศึกษาวิจัยจากเอกสาร (documentary research) การวิจัยเชิงสำรวจ (survey research) ความคิดเห็นและข้อมูลพื้นฐานบางด้าน การสังเกต (observe) สภาพความเป็นจริงในพื้นที่ภาคสนาม การศึกษาจากเอกสาร การตั้งกระทู้ข้อคำถามและถอดบทเรียนต่าง ๆ เพื่อสรุปเสนอรูปแบบทางเลือกในการจัดการกับปัญหาหมอกควันในพื้นที่ชุมชน จากนั้นจึงจัดให้มีโครงการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการทางเลือกใหม่ในการแก้ไขปัญหาวิกฤตหมอกควันให้กับกลุ่มเป้าหมายผู้นำชุมชนจำนวน 400 คน และเยาวชนจำนวน 400 คน ในโครงการฯ จาก 50 ชุมชน ที่ได้รับเลือกเข้าร่วมเป็นเครือข่ายแหล่งเรียนรู้ ทั้งนี้ในการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับกลุ่มเป้าหมาย โครงการฯ ได้จัดหาอุปกรณ์และ/หรือครุภัณฑ์ต่าง ๆ ที่จำเป็น และเหมาะสมสำหรับการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ตลอดจนสำหรับประกอบการใช้งานในแต่ละรูปแบบทางเลือกในพื้นที่ เพื่อให้ผู้ที่ผ่านการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการสามารถป้องกันและ/หรือจัดการกับปัญหาหมอกควัน โดยมีชุมชนเป็นฐานด้วยการมีส่วนร่วม (participation) จากทุกภาคส่วนที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholder) เข้าใจถึงกระบวนการในการจัดการแต่ละรูปแบบทางเลือก (alternative model) ทั้งนี้เพื่อให้ระบบนี้เกิดความยั่งยืน

คณะผู้วิจัยได้เสนอรูปแบบทางเลือก (Alternative models) ต่าง ๆ ในการแก้ไขปัญหาวิกฤตหมอกควัน รวมทั้งหมด 20 รูปแบบทางเลือก โดยจัดกลุ่มรูปแบบทางเลือกที่มีรูปแบบใกล้เคียงกัน

เป็น 8 กลุ่มรูปแบบทางเลือกที่ได้จากการศึกษาวิจัยใน “โครงการสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนในการแก้ไขปัญหาวิกฤตหมอกควัน กิจกรรมศึกษาวิจัยทางเลือกในการแก้ไขปัญหาหมอกควัน และการพัฒนาเครือข่ายการเฝ้าระวัง” พร้อมทั้งจัดทำคู่มือคำอธิบายการนำรูปแบบทางเลือกแต่ละแบบไปปฏิบัติ เพื่อให้เข้าใจและปฏิบัติได้ง่ายต่อผู้ใช้ ซึ่งอาจจะเป็นเกษตรกร ชาวบ้านทั่วไปทั้งในพื้นที่เขตชนบทหรือเขตเมืองตลอดจนเยาวชนนักเรียนนักศึกษา เพื่อให้ได้ทราบรายละเอียดรูปแบบวิธีการ และการปฏิบัติในแต่ละรูปแบบทางเลือก ให้สามารถนำไปใช้ได้ง่าย ๆ หรืออาจเป็นแบบอย่างในการนำไปปรับใช้ หรือสามารถนำไปขยายผลให้กับพื้นที่อื่นได้

รวมทั้งได้จัดกิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่อง “ทางเลือกใหม่ในการแก้ไขปัญหาวิกฤตหมอกควัน” ให้กับผู้นำชุมชน แกนนำเครือข่ายภายในชุมชนและเยาวชนในโรงเรียนในโครงการฯ เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ แนะนำรูปแบบทางเลือก รวมทั้งการสาธิต และให้ผู้เข้าร่วมโครงการฯ ได้ทดลองลงมือปฏิบัติด้วยตนเองในการป้องกันแก้ไขปัญหาหมอกควันให้กับชุมชน ซึ่งมีผู้สมัครเข้าร่วมโครงการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการดังกล่าวรวม 14 รุ่น จำนวน 50 ชุมชน จากทุกอำเภอรวมทั้งหมด 25 อำเภอ ผู้เข้าร่วมอบรมจำนวนทั้งสิ้น 1,580 คน ประกอบด้วยผู้นำชุมชน จำนวน 827 คน และเยาวชน จำนวน 753 คน

ตลอดจนการจัดกิจกรรมการสร้างเครือข่ายแหล่งเรียนรู้และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนในการแก้ไขปัญหาวิกฤตหมอกควัน 2 กิจกรรม **กิจกรรมแรก** ได้แก่ การจัดตั้ง “กองทุนสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนในการแก้ไขปัญหาวิกฤตหมอกควัน” จำนวนรวมทั้งหมด 50 กองทุน ๆ ละ 25,000 บาท (สองหมื่นห้าพันบาท) ในพื้นที่ 50 ชุมชนโดยกำหนดหลักเกณฑ์การจัดตั้งและบริหารกองทุนเพื่อให้ชุมชนที่เข้าร่วมเป็นเครือข่ายแหล่งเรียนรู้ดังกล่าวเกิดการมีส่วนร่วม มีจุดเชื่อมโยงกลุ่มสมาชิกในชุมชนที่สามารถทำกิจกรรมร่วมกันได้เบื้องต้นในระดับหนึ่ง สามารถนำไปใช้ต่อยอดตามความเข้มแข็งของแต่ละชุมชน หรือการใช้เป็นฐานในการไปแสวงหาแหล่งสนับสนุนการจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาวิกฤตหมอกควันตลอดจนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระยะยาวได้ต่อไป **กิจกรรมที่สอง** ได้แก่ “การสนับสนุนเครื่องบดย่อยกิ่งไม้ใบไม้ (เอนกประสงค์)” ให้แก่ ชุมชน โรงเรียน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เข้าร่วมเป็นเครือข่ายแหล่งเรียนรู้ฯ จำนวน 12 เครื่อง เพื่อใช้ในกิจกรรมการป้องกันและลดปัญหาหมอกควันด้วยการงดการเผา และเป็นเครือข่ายแหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่สามารถใช้ถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาภายในชุมชนของตนเอง และให้กับชุมชนอื่น ๆ ต่อไป

นอกจากนี้คณะผู้วิจัยได้เสนอแนะแนวทางการแก้ไข และข้อเสนอเชิงนโยบายให้กับองค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่าง ๆ ที่จะต้องเข้ามามีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนภาคประชาชนในการ

แก้ไขปัญหาวิกฤตหมอกควันต่อไป เพื่อจะได้ร่วมกันแก้ไขปัญหามอกควันอย่างสมดุลและยั่งยืนต่อไปในอนาคต โดยข้อเสนอเชิงนโยบายที่ทางคณะวิจัยได้นำเสนอไว้มี 3 ประเด็นหลัก ๆ ดังนี้

ประเด็นแรก ข้อเสนอให้ชุมชนใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่า บางทางเลือกเป็นรูปแบบทางเลือกที่เป็นข้อเสนอเชิงนโยบายที่ต้องการนำเสนอแนวทางขึ้นรองรับนโยบายที่รัฐบาลอยู่ในขั้นกำลังเริ่มทดลองนำมาใช้ กล่าวคือ ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการจัดให้มีโฉนดชุมชน พ.ศ. 2553 ประกาศ ณ วันที่ 7 มิถุนายน พ.ศ. 2553 ซึ่งเป็นนโยบายให้ประชาชนที่รวมตัวกันเป็นชุมชนมีสิทธิได้รับหนังสืออนุญาตให้ใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐ หรือรูปแบบทางเลือกที่คณะผู้วิจัยได้เสนอการอนุญาตให้ประชาชนสามารถปลูกไม้หวงห้ามและเป็นไม้เศรษฐกิจได้ โดยการที่กฎหมายและระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับการป่าไม้ที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันควรมีการปรับปรุง เพื่อไม่ให้มีปัญหาและอุปสรรคต่อประชาชนในการนำไม้หวงห้ามและเป็นไม้เศรษฐกิจ เช่น ไม้สัก ไม้ยาง ไม้สนเขา ไม้อบเชย ฯลฯ มาปลูกเสริม หรือปลูกทดแทนการปลูกข้าวโพด ข้าวไร่ หรือถั่ว ทดแทนในพื้นที่ทำการเกษตรเดิม เพื่อลดการเพาะปลูกพืชไร่ โดยเฉพาะพืชเชิงเดี่ยวในไร่นาหมื่นไร่ที่เป็นสาเหตุสำคัญทำให้เกิดการเผาเศษวัสดุเหลือทิ้งจากการเตรียมแปลงเกษตร

ข้อเสนอในเชิงนโยบายประเด็นที่สองของคณะผู้วิจัย คือ การจัดตั้ง “กองทุนเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาวิกฤตหมอกควัน” สำหรับชุมชนที่มีความพร้อมและเข้าร่วมอยู่ในแหล่งเรียนรู้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาวิกฤตหมอกควัน ซึ่งคณะผู้วิจัยได้จัดตั้งขึ้นในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่เป็นการนำร่องในทุกอำเภอ ๆ ละ 2 กองทุน ในระดับชุมชน ด้วยวงเงินก่อตั้งประมาณกองทุนละ 25,000 (สองหมื่นห้าพันบาทถ้วน) และในอนาคตกองทุนเหล่านี้รวมทั้งภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องควรช่วยกันรณรงค์ขอความร่วมมือสนับสนุนจากแหล่งทุนต่างๆ ทั้งจากภายในชุมชน เช่น อบต.ในพื้นที่ หรือจากแหล่งทุนอื่นนอกพื้นที่ เช่น หน่วยงานธุรกิจเอกชนที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม (corporate social responsibility) ซึ่งปัจจุบันองค์กรธุรกิจที่มีวัตถุประสงค์ในด้านนี้อยู่ด้วยเริ่มมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ อย่างไรก็ตาม ในระยะแรกคณะผู้วิจัยมีความเห็นว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่อยู่ใกล้ชิดชุมชนมากที่สุด ควรเป็นหน่วยงานในลำดับต้น ๆ ที่ควรจัดสรรเงินงบประมาณสนับสนุน เช่น อาจเริ่มจากปีละ 0.1 ถึง 0.5 % อย่างต่อเนื่องไปเรื่อย ๆ เพื่อให้กองทุนที่มีกิจกรรมที่เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมค่อย ๆ เติบโตได้อย่างมั่นคง นอกจากนี้ กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นซึ่งมีหน้าที่ร่วมรับผิดชอบกำหนดเกณฑ์การจัดสรรเงินอุดหนุนให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั่วประเทศก็ควรจะเป็นอีกหน่วยงานหนึ่งที่จะมีการนำเกณฑ์พิจารณาด้านตัวชี้วัดเกี่ยวกับพื้นที่เสี่ยงภัยจากปัญหามอกควัน และ/หรือนำเกณฑ์การมีผลงาน หรือกิจกรรมต่าง ๆ ในด้านนี้ขององค์กรท้องถิ่นในการให้เงิน

สนับสนุนสนับสนุน เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนมีแรงจูงใจ หรือได้รับรางวัลในการปกป้องหมอกควันหรือสิ่งแวดล้อม

ข้อเสนอในประเด็นที่สาม เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ชุมชน หรือองค์กรเครือข่ายแหล่งเรียนรู้ในการป้องกันแก้ไขปัญหาหมอกควันตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ในระดับชุมชน ตำบล/หมู่บ้านมีความเข้มแข็งเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ ควรส่งเสริมให้มีกิจกรรมในการติดตามดูแลอย่างต่อเนื่องในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง โดยอาจเริ่มจากการสื่อสารให้ชุมชนในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาหมอกควันและการเผาทราบว่าจะมีการติดตามคัดเลือกชุมชน หรือ เครือข่ายแหล่งเรียนรู้ในการป้องกันแก้ไขปัญหาวิกฤตหมอกควัน หรือ “กองทุนเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาวิกฤตหมอกควัน” ที่ได้จัดตั้งขึ้นมาแล้วเพื่อ “ให้รางวัล” ถิ่นชนะการประกวด เป็นต้น